

etičkim dimenzijama gospodarstva, politike, vlasti) ili obratno. Čini se da nije moguće uvjerljivo rasporediti čitavo gradivo samo na temelju jednog formalnog principa.

Inače knjiga je živo napisana, u dodiru s raznim strujanjima današnjeg vremena. Solidna je i ozbiljna. Ide za objektivnim i univerzalnim utemeljenjem morala. Interesantno je kako prikazuje univerzalnost morala: »Čovjek se prisjeća da mora opstojati univerzalni etos, ako se hoće da ljudska zajednica dugo traje. Što taj etos nije prisutan, ne mijenja ništa na nužnosti ovog postulata. Time se samo pokazuje da nešto u svijetu nije u redu, ali da bi na temelju stvoriteljske volje Božje trebalo biti« (str. 64).

Knjiga je podesna za one koji u današnjoj ekumenskoj situaciji žele bolje upoznati moralnu nauku protestantizma, barem u nekim njegovim tokovima, ali dakako uz pretpostavku zrelog pristupa i kritičkog osvrta.

M. Valković

JOHANNES H. EMMINGHAUS, Die Messe. Wesen-Gestalt-Vollzug. Schriften des Pius-Parsch-Institut, Klosterneuburg, svezak 1, Österreichisches Katholisches Bibelwerk, Klosterneuburg 1976, strana 302.

J. H. Emminghaus je stručnjak za kršćansku arheologiju, kršćansku ikonografiju, liturgiju i gradnju crkava. Predaje liturgijsku znanost na katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Beču. Prethodno je predavao u Münsteru i u Bochumu (gdje je godine 1916. rođen).

Pisac je knjigu posvetio ocu Piju Parschu (1884—1954) koji se između dva rata prvi borio za obnovu liturgije osobito euharistijskog slavlja i za nacionalni jezik u euharistiji. On je u Klosterneuburgu još prije rata slavio euharistiju »versus populum« i na način kako bi je trebalo slaviti i kako ju je u dobroj mjeri obnovio Drugi vatikanski sabor. Pius Parsch bijaše preteča liturgijske obnove. Svojim djelima o misi i o liturgij-

skoj godini poznat je širokom krugu starijih svećenika, pretpostavljam, i u našoj domovini.

Pisac je bio ponukan upravo radom Pija Parscha i njegovom knjigom »Messerkklärung« (1934.) koju je htio preraditi. Ali poslije liturgijske obnove koju je poduzeo Drugi vatikanski sabor više nije bilo moguće preradivati Parschovo djelo o tumačenju mise, pa je pisac nadahnut duhom i smjernicama Pija Parscha pružio novo tumačenje mise.

Euharistija je izvor, središte i vrhunac sveg crkvenog života (usp. LG 11). Zato i nije nikakvo čudo da se mnogi osobito zanimamo za to središte i za taj vrhunac našeg života. O tumačenju mise mnogo se pisalo i prije Drugog vatikanskog sabora. Već se dugo prije Sabora osjećala potreba i želja da se obnovi euharistijsko slavlje koje je strogim propisima »missae tridentinae« (od godine 1570) bilo vjernicima i nedostupno i nerazumljivo i, u velikoj mjeri, neučinkovito. Obnova mise Ivana XXIII nije donijela — kako neki pokušavaju misliti — »novu« misu koja s prijašnjom ne bi imala veze ili bi s njom bila u »slaboj« vezi. Zahvaljujući novijim studijama o misi (osobito J. A. Jungmann) i o povijesti oblika slavljenja mise, Sabor je mogao poštivati dugi povijesni razvoj euharistijskog slavlja i obnovu mise uklopiti upravo u taj dugi povijesni razvoj. Tako je ta obnova mise jedna od mnogih obnova poduzetih kroz povijest kršćanstva. I ovaj naš suvremeni oblik euharistijskog slavlja jednako je čvrsto vezan uz tradiciju euharistijskog slavljenja kao što je to bio oblik »missae tridentinae«. Da bismo ispravno shvatili današnju obnovu euharistijskog slavlja potrebno je slijediti povijest raznih oblika euharistijskog slavlja kroz stoljeća kršćanstva. A to upravo pokušava pisac u ovom izvrsnom djelu. Pisac u prvom dijelu knjige prikazuje povijest temeljne strukture i mijenjanja misnog slavlja kroz vjekove (33—150), sve od apostolskih vremena pa do liturgijske obnove Drugog vatikanskog sabora.

Polazište za obnovu euharistijskog slavlja ne bijaše neko puko

»moderniziranje«, nego istinski teološki razlozi koje iznose dokumenti Drugog vatikanskog sabora. Zato pisac u uvodu (15—32) iznosi nauku Drugog vatikanskog sabora o misi i o liturgiji uopće. U tom sklopu osobito je korisan njegovo razlaganje o biti euharistije na temelju svetopisamskih tekstova i to kako ih shvaća najnovija katolička egzegaza. Stoga je djelo svjež, dinamično i razveseljuje svakog čitaoca koji voli misu.

U drugom dijelu knjige (151—295) pisac razlaže pojedine dijelove euharistijskog slavlja i to opet u svjetlu povijesti i u svjetlu novih teoloških sagledavanja i saznanja.

Ne možemo drugo nego knjigu toplo preporučiti svima koji žele slavljenje euharistije osviežiti, teološki potkrijepiti i povijesno bolje rasvijetliti. Knjiga će izvrsno poslužiti i u našim školama i na našim teološkim učilištima kao pomoćni udžbenik za liturgiju.

Adalbert Rebić

KLAUS HEMMERLE, *Vor-
spiel zur Theologie. Ein-
übungen*. 160 strana, Herder Ver-
lag, Freiburg — Basel — Wien 1976.
DM 19,80.

Biskup Aachena Klaus Hemmerle pokušava u ovoj knjizi odgovoriti na pitanje kakvu vezu ima osobni život čovjeka i njegova vjera sa znanstvenom teologijom. Obraduje važna pitanja našeg vjerskog života kao što su vjera i teologija, život i teologija, tradicija i suvremeno iskustvo vjere, filozofsko razmišljanje i kršćanstvo. Pisac nudi čitaocu poticaje za osobno razmišljanje. Knjiga je u tom smislu doista neke vrsti vježbaonica (usp. podnaslov knjige »Einübungen«) ljudskog razmišljanja.

Pisac polazi od svakodnevnih iskustava i u svim životnim činima otkriva zajedničku strukturu, strukturu igre. Pisac pokušava uvući čitaoca u pretpostavke našeg kršćanstva kao u neku vrst igre koja onda dolazi do svog vrhunca u »igri Božjoj u Isusu«.

Knjiga sadrži pet poglavlja. U prvom poglavlju pisac prikazuje ljudsko zanimanje (interes) kao osnovnu igru u ljudskom življenju koja pokreće sav ljudski život. U drugom poglavlju razrađuje neke osnovne igre ljudskog života, a to su (opet) interes, opstojnost, jezik i daje osvrt na psihologiju ljudske igre. U trećem poglavlju razrađuje međuigru to jest skolastičku nauku o transcendentijama, a u četvrtom ide konkretno na igru interpretacije i oblikovanja. U petom poglavlju obraduje igru Božju u Isusu Kristu.

Kako se iz strukture knjige vidi pisac na jedan sasvim poseban i — moramo priznati — veoma zanimljiv način prilazi važnim datostima našeg kršćanstva. Čitalac i ne zapaža kako ga pisac postupno uvlači sve dublje i dublje u pojmove kršćanstva i uči ga osobno i samostalno razmišljati. A to je upravo najveća pozitivnost ove knjige koja nosi naslov »Predigra za teologiju«.

Pisac biskup Klaus Hemmerle bijaše od 1970.—73. profesor osnovnog bogoslovlja na teološkom fakultetu u Bochumu, a od 1973. predaje na katoličkom teološkom fakultetu kršćansku filozofiju religije. Njegovo je pisanje i razlaganje veoma uvjerljivo i ne umara čitaoca unatoč velikih zahtjeva za osobno razmišljanje.

A. Rebić

WILHELM DANTINE, *Hoffen
— Handeln — Leiden. Crist-
liche Lebensperspektiven*. Herder
Verlag, Wien — Vandenhoeck &
Ruprecht Göttingen, Wien 1976, str.
264, DM 26,80.

Ova knjiga sadrži predavanja evangeličkog teologa Wilhelma Dantine koja je održao na Evangeličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Beču u zimskom semestru školske godine 1975./76. i u ljetnom semestru 1976. Predavanja je s magnetofonske vrpce snimio i za tisak priredio Eric Hultsch. Ova knjiga je poklon autoru za njegov 65. rođendan.